

ГАРЧИГ

Оршил	2
I Төслийн танилцуулга	3
II Төсөл хэрэгжиж буй нутгийн байгаль орчин, нийгэм-эдийн засгийн товч танилцуулга	8
III Төслийн гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийн товч тодорхойлолт.....	10
IV Тухайн жилийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний гол зорилт, хамрах хүрээ	12
V Тухайн жилийн Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө	14
V.1 Сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	14
V.2 Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө	15
V.3 Тэрбум мод төслийн хүрээнд	15
V.4 Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө .	16
V.5 Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	16
V.6 Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	16
V.7 Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	16
V.8 Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	17
V.9 Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр.....	18
V.10 Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	20
V.11 Тухайн жилийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө	20
V.12 Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал	22
Дүгнэлт.....	23
Ашигласан хэвлэл	24

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1. Төсөл хэрэгжүүлэгчийн танилцуулга.....	3
Хүснэгт 2. Уурхайн солбилцол.....	3
Хүснэгт 3. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	14
Хүснэгт 4. Мод тарьж ургуулах.....	15
Хүснэгт 5. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	16
Хүснэгт 6. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө.....	16
Хүснэгт 7. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	17
Хүснэгт 8. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	19
Хүснэгт 9. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө.....	20
Хүснэгт 10. БОМТ-ний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь	21
Хүснэгт 11. Тухайн жилийн БОМТ-ний нийт зардал	22

ОРШИЛ

“Бодь Ар” ХХК-ийн элс-хайрганы холимогийн ордыг ил аргаар ашиглах төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулахдаа байгаль орчин, ногоон хөгжлийн яамны сайдын 2019 оны 10 дүгээр сарын 29 –ны өдрийн А/618 тоот тушаалаар батлагдсан аргачлалыг баримталсан бөгөөд БОМТ–нд багтах нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох зэрэг арга хэмжээний төлөвлөгөө зэрэг ажлууд хийгдэхгүй болно.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ, нөхөн сэргээх, дүйцүүлэн хамгаалах, тухайн жилийн БОМТ-г хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр, БОМТ-ий хэрэгжилтийн талаар оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь зэрэг ажлууд багтсан.

2024 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд нийт 8.915 сая төгрөг зарцуулахаар төлөвлөж тухайн ажлуудын хэмжээ, гарах үр дүн, хариуцах эзэн, баримталж ажиллах арга зүй, стандарт, холбогдох хууль тогтоомжийг тусгаж, зардлын задаргааг тусгав.

I ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

Төлөвлөгөөний нэр: Архангай аймгийн Булган сумын нутагт орших 128.25 га талбайг хамарсан “Авхайн булаг” элс-хайрганы ордыг ашиглах төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

Төсөл хэрэгжүүлэгч байгууллага: “Бодь Ар” ХХК

Хүснэгт 1. Төсөл хэрэгжүүлэгчийн танилцуулга

№	Үзүүлэлтүүд		
1	Аж ахуйн нэгжийн нэр		“Бодь Ар” ХХК
2	Улсын бүртгэлийн дугаар		9011581063
3	Уурхайн нэр		Авхайн булаг элс-хайрганы орд
4	Ордын байршил	Нийслэл/Хот/ Аймаг	Архангай
5		Сум/Дүүрэг	Булган сум
6	Ашигт малтмалын төрөл		Элс-хайрганы холимог
7	Ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн дугаар		MV-65000039 (MV-65000022)
8	Ашиглалт эхэлсэн огноо		
9	Аж ахуйн нэгжийн хаяг	Аймаг/Хот	Улаанбаатар
10		Сум/Дүүрэг	Баянзүрх
11		Баг/Хороо	26-р хороо
12		Гудамж/Байр	Элизабет, 221, 229 тоот
13	Захирлын хаяг	Гар утас	+976-9974-2200
14		Нэр	Т.Алтангэрэл
15		Гар утас	+976-9114-4022
16		Электрон шуудан	bodiar.llc@gmail.com

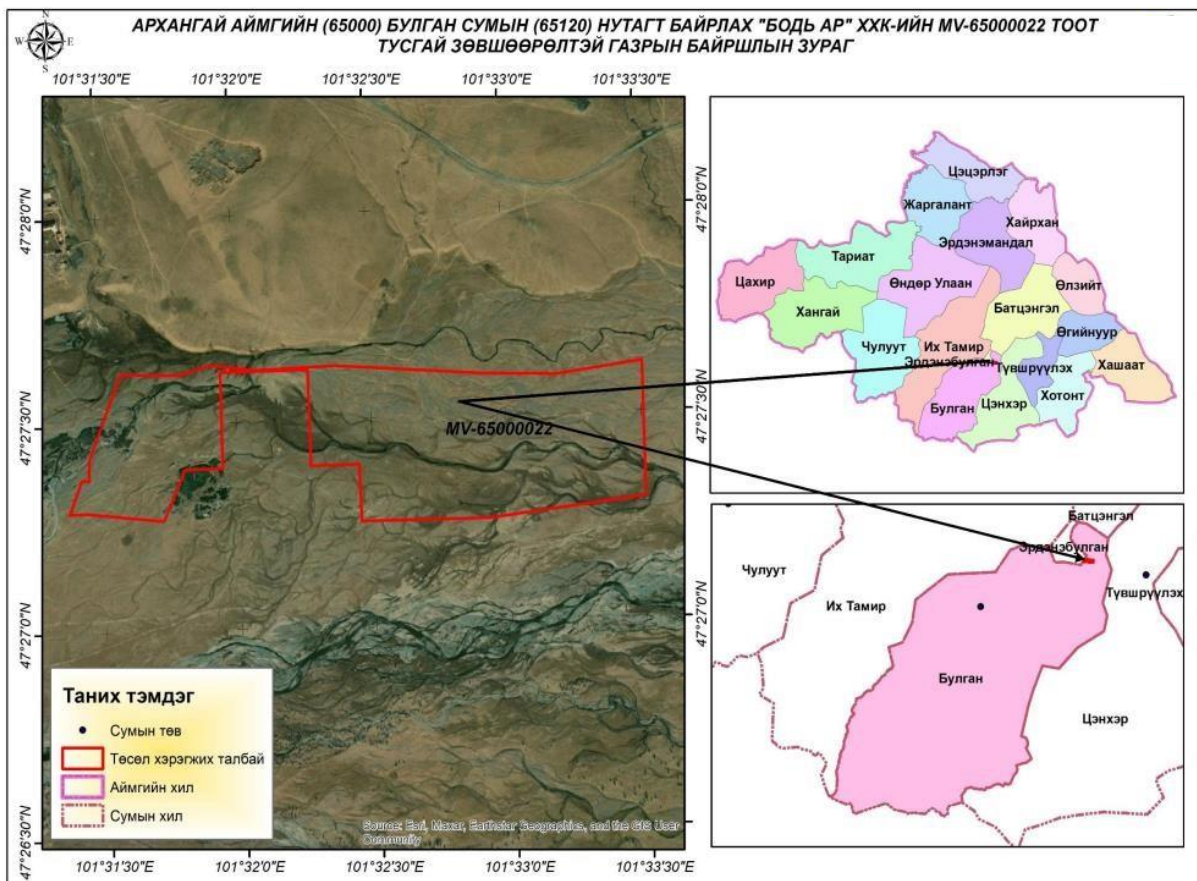
Төслийн байршил: “Авхайн булаг” элс-хайрганы холимог орд нь Архангай аймгийн Булган сумын нутагт харьяалагдах бөгөөд Улаанбаатар хотоос 480 км, Архангай аймгийн төвөөс зүүн урагш 7 км, Булган сумын төвөөс зүүн хойш 36 км-ийн зайд байрладаг.

- Засаг захиргаа: Архангай аймаг, Булган сум, Баянбулаг баг
- Ордын нэр: "Авхайн булаг"
- Ашигт малтмалын үндсэн төрөл: Элс-хайрганы холимог
- Трапецийн номенклатур: L-47-24
- Талбайн нийт хэмжээ: 128.25 га

Хүснэгт 2. Уурхайн солбилцол

№	Газарзүйн солбилцол					
	Өргөрөг			Уртраг		
1	47	27	37.41	101	31	34.43
2	47	27	25.04	101	31	26.9
3	47	27	22.15	101	31	26.76
4	47	27	22.19	101	31	25.17
5	47	27	17.37	101	31	22.24
6	47	27	17.37	101	31	26.22
7	47	27	16	101	31	43.15
8	47	27	23.39	101	31	48.14
9	47	27	23.39	101	31	56.56
10	47	27	37.3	101	31	56.56
11	47	27	37.3	101	32	16.18
12	47	27	23.39	101	32	16.18
13	47	27	23.39	101	32	27.02
14	47	27	15.15	101	32	27.02
15	47	27	14.99	101	32	55.28
16	47	27	17.54	101	33	30.36
17	47	27	37.18	101	33	30.36
18	47	27	35.5	101	33	11.29

№	Газарзүйн солбицол					
	Өргөрөг			Уртраг		
19	47	27	35.98	101	32	54.89
20	47	27	37.76	101	32	22.173
21	47	27	37.44	101	32	4.1
22	47	27	38.36	101	31	54.52
23	47	27	37.06	101	31	47.45

Зураг 1. Тусгай зөвшөөрлийн талбайн байр зүйн зураг

Орд ашиглах тусгай зөвшөөрөл: Архангай аймгийн Булган сумын нутагт орших “Авхайн булаг” нэртэй 128.28 га талбай бүхий ашигт малтмалын MV-65000039 (MV-65000022) дугаартай ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийг 2022 оны 06 дугаар сарын 21-ний өдөр “Бодь-Ар” ХХК-д 15 жилийн хугацаагаар олгосон байна.

Ордын мэдээлэл. Авхайн булаг элс-хайрганы холимгийн ордын бодитой В болон боломжтой С зэрэглэлээр бодогдсон геологийн нөөц нь 534.88 мян.м3 элс-хайрганы холимог байна.

Ордын магадласан (В') үйлдвэрлэлийн нөөцөөр 306,86 мян.м3 элс-хайрганы холимог олборлоно.

Ашиглалтын системийн сонголт: Ордыг ил аргаар, авто тээвэртэй гадаад овоолготой ашиглалтын системээр ашиглана.

Ил уурхайн хэмжээс:

Доголын өндөр: Уурхайн жилийн хүчин чадал, компанид бэлэн байгаа экскаваторын утгалтын гүнээс хамааруулж элс-хайрганы холимог олборлолтын өндрийг $H_d=3.2$ м, хаалтын доголын өндрийг 3.2 м байхаар тооцсон байна.

Ил уурхайн талбай: Ил уурхай нь ашиглалтын төгсгөлд ойролцоогоор 550 м урттай, 190 м өргөнтэй байх бөгөөд 9.6 га орчим талбайг хамарсан ухааш болох юм.

Уурхайн нээлт: Ордын уул-техникийн нөхцөл нь тэгшивтэр газар байх бөгөөд тус уурхай нь хөрс хуулалт хамгийн бага, цаашид хөрс хуулалтыг жигд тогтвортой байхаар олборлолтыг оновчилж ТЭЗҮ-нд хийсэн байна.

Хүний нөөц, ажлын горим. Уурхай нь 04 дүгээр сараас 10 дугаар сарыг дуустал тасралтгүй ажиллах бөгөөд 1 ээлжээр, ээлжийн үргэлжлэх хугацаа 10 цаг байна.

Ашиглалтын эхний жилд 1 ээлжээр 08 дугаар сарын 01-нээс эхлэх ба бэлтгэл ажилд 15 хоног тооцсон бөгөөд олборлолтын ажил 08 дугаар сарын 15-наас эхлэнэ.

Уулын ажлын төлөвлөлт: Уурхайн ашиглалтын 5 жилийн хугацаанд нийт 12.59 мян.м³ хөрс хуулж 306.48 мян.м³ элс-хайрганы холимгийг олборлоно. Хөрс хуулалтын дундаж итгэлцүүр 0.04 м³/м³ байна.

Шимт хөрс. Шимт хөрсийг XCMG ZL-50 маркийн утгуурт ачигчаар хуулна. Шимт хөрсний овоолгыг 2 метрийн өндөртэй 30 градусын налуутайгаар үерийн ус болон салхины нөлөө бага байх газар байгуулна. Шимт хөрсийг уурхайн хүрээ хязгаарт өртөж байгаа талбайгаас 0.04 м зузаантай хуулах ба элс хайрганы холимогоос 0.1 метрийн зузаантайгаар бохирдуулж нийт 0.14 м зузаантайгаар шимт хөрсийг түрж хуулах ба эдгээр хөрс шимт хөрсний овоолгод хураагдана. Нийтдээ 12.59 мян.м³ шимт хөрс хуулж овоолно. Эхний жилд 2-р жилийн ашиглах талбайн шимт хөрсийг хамт хуулж овоолно.

Ухаж ачих процесс. Уурхайн хөрс хуулалтын дундаж коэффициент 0.04 м³/м³ буюу хөрс хуулалт бага, уул техникийн хүндрэлгүй, олборлолт ашиглалтын үйл ажиллагаа явуулахад хялбар орд юм. Уурхайн элс-хайрганы холимог олборлолтын ажилд DOOSAN DX 300 маркийн 1.5 м³ утгуурын багтаамжтай экскаватор, HOWO 336 маркийн 25 тн даацтай автосамосвал зэрэг тоног төхөөрөмжийн хослол ажиллана.

Уурхайн тээвэр. Уурхайн элс-хайрганы холимог олборлолтонд ашиглах автосамосвалууд нь ил уурхайгаас олборлох элс-хайрганы холимгийг уурхайн гол замаар тээвэрлэж элс-хайрганы холимог бутлан ангилах хэсгийн түр овоолго хүртэл тээвэрлэн хураана.

Элс-хайрганы холимог тээвэрт БНХАУ-д үйлдвэрлэсэн HOWO 336 маркийн 25 тн даацтай автосамосвалууд ашиглахаар төлөвлөсөн. Ил уурхайгаас олборлох элс-хайрганы холимгийг бутлан ангилах хэсгийн түр овоолго хүртэл тээвэрлэн хураах бөгөөд уурхайгаас 0.3 км-ын зайд байрлана. Автозамын техникийн нөхцөл нь замын норм дүрмийн дагуу хоёр урсгалтай, замын зорчих хэсгийн өргөн 7 м байна.

Элс-хайрганы холимгийн түр овоолго. Ил уурхайгаас олборлосон элс-хайрганы холимгийг бутлан ангилах хэсэг рүү тээвэрлэх ба хажуу талд байрлах овоолго (түр овоолго)-д хураана. Автосамосвалаар тээвэрлэж овоолсон элс-хайрганы холимгийн түр овоолгоос XCMG ZL-50 маркийн 3 м³ утгуурын багтаамжтай утгуурт ачигчаар зөөн бутлуурыг элс-хайрганы холимгоор хангана.

Уурхайн хүрэн дэх үйлдвэрлэлийн нөөц: Уурхайн хил хязгаар дахь элс-хайрганы холимгийн давхарга нь хэвтээ уналтай, давхаргын зузаан ордын дунджаар 3.4 м байна. Үйлдвэрлэлийн нөөцийг тооцоолохдоо элс-хайрганы ул, тааз, хажуугаас бохирдох болон хаягдахаас гадна тээвэрлэлтээс хаягдана гэж тооцсон байна.

Уурхайн хил хязгаар: Элс-хайрганы холимгийг олборлох уулын ажилд “Бодь-Ар” компанид байгаа экскаватор болон автосамосвалуудыг ашиглах бөгөөд нөөц тогтоогдсон блокуудын дунджаар ашигт давхаргын зузаан 3.4 м гүнд уулын ажлыг явуулахаар тооцооллоо. Ашиглалтын нөөцийг тусгай зөвшөөрлийн талбайн хилээр хязгаарлагдсан ил уурхайн хүрээгээр олборлоход уурхай нь 610 м урт, 270 м өргөн, 17.1 га талбайг эзлэх ба уурхай нь зүүн хойноос баруун урд зүгт чиглэлтэй сунаж тогтсон давхаргын суналын дагуу байрлана.

Ил уурхайн эцсийн хүрээ хязгаар, ашиглалтын нөөц: Дэнж элс-хайрганы холимгийн ордын ашиглалтын нөөцийг тооцоход бодитой В зэрэглэлийн нөөцөөс нийт 306.75 мян.м³ элс-хайрганы холимог ил уурхайн хүрээ хязгаарын дотор олборлолтонд хамаарна.

Төслийн хүчин чадал: Авхайн булаг элс-хайрганы холимгийн ордын ил уурхайн хүчин чадлыг захиалагч компанийн саналыг үндэслэн хүчин чадлыг жилд 70.0 мян.м³ элс-хайрганы холимог олборлохоор техник-эдийн засгийн үндэслэлд тусгасан байна.

Ашиглалтын технологи. Уулын ажил явуулах ашиглалтын системийг ордын уул геологийн нөхцөл, геологийн тогтоц, ордын ашиглалтын хэтийн төлөв байдал зэргийг үндэслэн ил аргаар буюу тээвэртэй ил уурхайн ашиглалтын системээр ашиглахаар төлөвлөв.

Ашиглалтын системийн элементүүд: Уурхайд ажиллах, экскаватор, автосамосвалын техникийн үзүүлэлтүүд болон ордын ашигт давхаргын физик, механикийн шинж чанар, олборлолтын нөхцөл, элс-хайрганы зузаан зэргээс хамааруулан ашиглалтын системийн үндсэн хэмжигдэхүүнүүдийг аргачлалын дагуу тооцсон байна.

Ордын нээлт. Ордыг нээх уулын үндсэн малталтыг өмнөх уурхайн хүрэнээс үргэлжлүүлэн хайгуулын шугам 0-д харалдаа параллелиар зүүн урдаас баруун хойд чиглэлд үржил шимт хөрсийг бульдозероор түрж, экскаватор автосамосвалын хослолоор ачиж тээвэрлэн уурхайн баруун урд талд байрлах шимт хөрсний талбайд хурааж, олборлолтын ажлыг эхлүүлэнэ.

Өнгөн хөрс хуулалт: Өнгөн хөрс буюу үржил шимт хөрсийг хуулахдаа бульдозероор 0.3 метрээс ихгүй зузаан хуулан түрж, экскаватор автосамосвалын хослолоор ачиж тээвэрлэн уурхайн баруун урд талд салхины нөмөр талд тусгай газар овоолж, техникийн нөхөн сэргээлт хийх үед ашиглахаар төлөвлөв.

Элс-хайрга олборлолт. Элс-хайрганы холимгийн давхаргын зузаан нь ашиглах блокуудын дунджаар 3.4 м, блокуудад 3.15-3.9 м байна. Элс-хайрга олборлолтын доголын өндөр нь элс-хайрганы холимгийн давхаргын зузаанаас хамаарна.

Уулын ажлын календарь төлөвлөлт. Уурхайн хил хязгаараас нийт 7.85 мян.м³ хөрс хуулж, 562.96 мян.м³ элс-хайрганы холимог олборлоход хөрс хуулалтын коэффициент дунджаар 0.014 м³/м³ болж байна.

Дэд бүтэц:

Усан хангамж: Төслийн нийт усны хэрэглээг Урд Тамирын голоос хангана. Үүнд:

- Унд ахуйн ус
- Технологийн ус
- Зам талбайн ус
- Нөхөн сэргээлтийн ус
- Тэрбум мод үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд суулгах суулгац усалгааны ус

Ордын биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг 6 дахь жилд хийж гүйцэтгэнэ.

Дулаан хангамж: “Бодь-Ар” ХХК-ийн Авхайн булаг элс-хайрганы холимгийн уурхай нь дулааны улиралд ажиллах тул дулаан хангамжийн хэрэгцээ байхгүй.

Агуулахын хэсэг: Уурхайн тоног төхөөрөмжийн тоо, бүтцээс хамааруулан сэлбэг материалын агуулахад зориулж дулаалга бүхий 40 тн-ын контейнер 1 ширхэгийг төсөлд тусгав.

II ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Физик газарзүй, газар нутгийн онцлог: Хангайн уулархаг мужийн төв хэсэгт оршдог. Хангайн нурууны салбар уулс, ойт хээр, тал хээрийн бүсээс бүрддэг. Далайн төвшнөөс дээш 2414м өндөрт өргөгдсөн, хамгийн өндөр цэг нь Харлагтайн сарьдаг 3539м, хамгийн нам дор газар нь Орхон-Тамирын бэлчир 1290м. Нутгийн баруун, баруун өмнө, өмнө хэсэгт далайн төвшнээс дээш 2400-3500м өндөрт өргөгдсөн Хангайн нуруу болон түүний салбар уулс, баруун хойд хэсэгт 3000 гаруй м-ийн өндөр Тарвагатайн нуруу орших бөгөөд зүүн, зүүн хойд, зүүн өмнө талаараа далайн төвшнээс дээш 1000-1500 м-ийн өндөртэй уулс, голын хөндий эзэлсэн тал хээртэй.

Газарзүйн байрлал: Авхайн булаг элс-хайрганы холимгийн орд нь Архангай аймгийн Булган сумын нутагт харьяалагдах бөгөөд Улаанбаатар хотоос 480 км, Архангай аймгийн төвөөс зүүн урагш 7 км, Булган сумын төвөөс зүүн хойш 36 км-ийн зайд байрладаг.

Уур амьсгал, агаарын чанар: Архангай аймгийн Булган сум нь уур амьсгалын мужлалтын хувьд чийглэгдүү хүйтэвтэр зунтай, хахир өвөлтэй мужид хамаардаг. Агаарын дундаж температур -0.7°C орчим байх бөгөөд 1-р сарын дундаж температур -19°C , 7-р сарын дундаж температур $+15^{\circ}\text{C}$ байна. Жилд дундажаар 300-350 мм хур тунадас унах ба үүний 60% болон түүнээс дээш хувь нь зуны улиралд унана. Тогтвортой цасан бүрхүүл 11-р сараас эхлэн тогтох бөгөөд дунджаар 120 орчим өдөр үргэлжилнэ. Цасны дундаж зузаан нь 20-25 см байх боловч хунгарласан газартаа 40 орчим см хүрнэ. Салхитай өдрийн тоо жилд 20 хоногоос бага бөгөөд салхины чиглэл ихэвчлэн баруун хойноос 2.6-3.5 м/сек байна.

Усан орчин: Архангай аймгийн Булган сумын нутаг нь Хойд мөсөн далайн ай савд багтана. Төсөл хэрэгжих талбай нь Орхон голын сав газарт хамаарна. төслийн талбай нь Орхон голын сав газарт орж байна. Орхон гол нь Сэлэнгэ мөрний хамгийн том цутгал бөгөөд Хангайн нурууны салбар уулс Суварга хайрхан уулын өвөр бэлээс эх авсан Их тээл гол, түүний цутгал гол болох Өлт голыг Орхон голын эх гэж үздэг. Гол нь эхэн хэсэгтээ уулархаг, доошлох тусам дов толгод зонхилсон дунд зэргийн уулархаг гадаргаар, цаашлаад тал хээр, уулсын хөндийгөөр урсана. Хөндийдөө хүрмэн чулуун гүн хавцалтай, адагтаа гол өргөсөж олон салаа болдог.

Тус голын сав газрын хамгийн өндөр цэг нь 3539,9 метр өргөгдсөн Ангархай уулын оргил байхад хамгийн нам цэг нь Орхон гол Сэлэнгэ мөрөнд цутгах хэсэгт 601.1 метр байна.

Орхон голын сав газар нь Хангай-Хэнтийн уулархаг их мужийн Хангайн мужид багтаж байгаа ба голын эхэн хэсэг нь Хангайн гол нурууны тойрогт, дунд ба адаг хэсэг нь Сэлэнгэ, Орхоны сав газрын дундаж өндөр уулсын тойрогт хамрагдаж байна.

Хөрсөн бүрхэвч: Монгол орон газарзүйн байршлын хувьд Дорнод Сибирийн цэвдэгт тайгаас Төв Азийн хуурай цөлд шилжих завсрын нутгийг эзлэх тул байгалийн нөхцөлийн ялгаа маш эрс тэс, нөгөө талаар гадаргын төрх байдал жигд биш өндөр нам уул нуруу, хотос хонхор, ухаа гүвээ, хяр толгод, хөндий хоолой, нүд алдам тал газар хосолсон учраас хөрсөн бүрхэвчийн бүтэц, бүрэлдэхүүн ихээхэн ярвигтай, олон янзын өвөрмөц маягийн хөрс үүсэж, хөгжих нөхцөл бүрджээ.

Ургамлан нөмрөг: Архангай аймгийн Булган сумын нутагт орших “Авхайн булаг” элс-хайрганы холимгийн орд нь экосистемийн хувьд Ойт хээрийн экосистемд багтана. Тус

талбай нь Монгол орны ургамал газарзүйн мужлалтаар Евро-Азийн шилмүүст ой, нуга хээрийн их мужийн Чийглэг хэв шинжийн Төв хангайн умард өндөр уулын мужид хамаарна. Монгол орны төв хэсэг болох Хангайн уулархаг бүс нутгаас ба баруун хойноос зүүн урагш чиглэсэн, уртаараа 600 орчим км, хойш Хөвсгөл нуур хүртэлх өргөн уудам нутгийг хамаарна.

Амьтан: Хангайн тойрогт өндөр уул, ойт хээр, хээрийн бүсийн амьтад тохиолдох тул зүйлийн бүрдлийн хувьд баялаг юм. Баавгай, зэрлэг гахай, бор гөрөөс, буга, аргаль, янгир, ирвэс, чоно, үнэг, хярс, мануул, дорго, шилүүс, туулай, чандага, тарвага, цагаан болон хар сүүлт зээр зэрэг баялаг ан амьтантай.

Түүх соёлын дурсгалд газрууд: Үйл ажиллагаа явуулах төслийн талбайд түүх соёлын дурсгалт газрууд илрээгүй.

Ш ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

Газрын гадарга, хэвлийд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл: Уурхайд төсөл хэрэгжих 5 жилийн турш олборлолт, тээвэрлэлт явагдах тул талбайн ойр орчмын газрын гадаргыг тоос дарж хөрс, ургамал, орчныг бохирдуулна.

Шимт хөрсийг XCMG ZL-50 маркийн утгуурт ачигчаар хуулна. Шимт хөрсний овоолгыг 2 метрийн өндөртэй 30 градусын налууутайгаар үерийн ус болон салхины нөлөө бага байх газар байгуулна. Шимт хөрсийг уурхайн хүрээ хязгаарт өртөж байгаа талбайгаас 0.05 м зузаантай хуулах ба элс хайрганы холимогоос 0.1 метрийн зузаантайгаар бохирдуулж нийт 0.15 м зузаантайгаар шимт хөрсийг түрж хуулна

Хогийн цэгээс үүсч болзошгүй сөрөг нөлөөлөл: Хогийн цэг байгуулах талбайд төслийн хугацааны явцад засвар үйлчилгээний төв болон ажилчдын тосгоноос гарсан хог хаягдал үүссэнээр газрын гадаргад бохирдол үүснэ. Хэдийгээр дунд хугацаанд нөлөөлөл үзүүлэх боловч төслийн хугацаа дуусахад эргэн нөхөн сэргээгдэх боломжтой.

Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл: Замын хөдөлгөөн, хөрс хуулалт, тээвэрлэлтээс үүдэлтэй агаарын тоосжилт, дизель түлшээр ажилладаг машин механизм тоног төхөөрөмж, үйл ажиллагааны улмаас үүссэн утаа, дуу чимээ, хог хаягдлаас үүсэх үнэр зэрэг болно.

Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл: Уул уурхайн ашиглалтын болон боловсруулах үйл ажиллагаанд түлш, тос тосолгооны материал зэрэг ашиглахаар байна. Хөрсний гүний усны үеүдэд шатах, тослох материал, нефтийн бүтээгдэхүүн, бохир усны алдагдал, нэвчилтээс бохирдох эрсдэл үүсч болзошгүй учраас уурхайн зүгээс аюулгүй ажиллагааны дүрмийг сайтар баримтлан ажиллах нь зүйтэй.

Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл: Олборлолтын явцад хөрс их хэмжээгээр эвдрэх, үүний улмаас хөрсний морфологи болон физик шинж чанар алдагдаж хөрсний үржил шим буурах, ойр орчмын талбайн хөрс доройтолд өртөнө. Үржил шимт хөрс болон “Элс хайрганы холимогийн орд”-оос эрүүл талбай хөрсний овоолгод дарагдах, хөрсний гадарга дээр нарийн ширхэгт тоосны хучаас үе үүснэ. Машин техникийн олон салаа зам үүсч талбайн ургамлыг сүйтгэж, хөрсийг халцалж, газрыг элэгдэл эвдрэлд оруулан, тоос шороо ихээр дэгдэж агаар, орчны хөрс ургамлыг бохирдуулна. Хүн амын суурьшил нягтарснаас хөрсний элэгдэл эвдрэл, бохирдол үүснэ. Хүнд даацын машин механизм, түүний тээвэрлэлт, засвар үйлчилгээний улмаас шатах, тослох материал, нефтийн бүтээгдэхүүн хөрсөнд нэвчиж хөрс бохирдуулна.

Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх нөлөөлөл: Ил уурхайн талбайд байсан ургамал устана. Уурхайд олон янзын зориулалтаар машин техник ашиглаж, тэдгээрээс үүдэн олон салаа зам үүсч бий болох магадлалтай. Олон салаа зам үүссэнтэй холбоотойгоор газрын гадаргад шороо тоос үүсч, улмаар салхи шуурганд хийсэн ойр орчмын ургамал бүрхэвч, төслийн талбай тоос шороонд дарагдаж болзошгүй. Байгууламжууд баригдах талбай нь төслийн хугацаанд хүний хөлөөр болон тээврийн хэрэгслээр талхлагдаж бүрэн өөрчлөлтөнд орно. Тосгоноос ахуйн хог хаягдал их хэмжээгээр үүсч, хадгалах зайлуулах стандарт, дүрэм, журам барьж ажиллаагүйгээс гадаргад бохирдол үүсч болзошгүй. Хогийн цэг байгуулах талбайд төслийн хугацааны явцад засвар үйлчилгээний төв болон ажилчдын тосгоноос

гарсан хог хаягдал үүссэнээр газрын гадарга болон ургамлан нөмрөгт бохирдол үүснэ. Тоосжилт үүссэнээс ойр орчмын ургамлууд дээр бууж, үүнээс шалтгаалан навч гэрлийг шингээх нь буурч ургамлын фотосинтезийн бүтээмж доройтох болно.

Амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл: Олборлолт хийх, хөрс хуулах, овоолго хийх, барилга байгууламж барих, техник хэрэгсэл явах зам тавих, кемп барьсны улмаас эдгээр үйл ажиллагаанд өртөх талбайн амьтны аймаг, ялангуяа мэрэгчид, шавж, мөлхөгчид устаж үгүй болж тэдгээрийн амьдрах орчин байхгүй болно. Цаашид талбайг тэлэх тутам амьтны аймагт учрах хохирол нэмэгдэх болно.

Тээврийн хэрэгсэл, бутлан ангилах хэсгийн дуу чимээнээс хүн амьтан үргэж, дайжих, байршил тархалт нь өөрчлөгдөх, ая тухгүй болно. Хөрс хуулалт, овоолго хийх, зам, барилга байгууламж барихад тухайн газрын амьтны аймаг устана. Хог хаягдал, ариун цэвэр бохирын асуудлыг сайтар төлөвлөхгүй бол хүнд ойр амьдардаг, хог хаягдлын индикатор амьтдын зүйлийн тоо толгой ихсэх магадлалтай.

Түүх соёлын дурсгалт зүйлст үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл: “Бодь-Ар” ХХК-ийн ашиглалтын 40.65 га талбайд ямар нэгэн түүх соёлын дурсгал илрээгүй байна. Ашиглалт явуулах 2.34 га талбайд ямар нэгэн түүх, соёлын ямар нэгэн дурсгалт зүйл илрээгүй боловч олборлолтын үед газар дээр ямар нэгэн түүх соёлын дурсгалт зүйлс илэрсэн тохиолдолд төсөл хэрэгжүүлэгч нь ажлаа зогсоож, энэ тухай дүүрэг, сумын Засаг дарга, цагдаагийн болон уг асуудлыг эрхэлсэн эрдэм шинжилгээний байгууллагуудад нэн даруй мэдэгдэх.

IV ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хамрах хүрээ, гол зорилт: Энэхүү тайлангийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрөөс бүрдэнэ. Байгаль орчны хэрэгжиж бүхий нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэхэд оршино.

Энэхүү төлөвлөгөө нь төслийн үйл ажиллагаа эхлээгүй үед хийгдэж байгаа учраас байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний тайланд үндэслэгдсэн дараа дараачийн жилүүдэд хянан үзэж, шинэчлэн сайжруулж байх шаардлагатай бөгөөд байгаль орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрүүдээс гарч буй үр дүнтэй уялдуулах нь зүйтэй. Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд тусгаснаар төслийн үйл ажиллагаа болон түүний хүрээлэн буй нутаг дэвсгэр дэх бүх сөрөг өөрчлөлтүүдэд үнэлгээ хийх хэрэгтэй. Мөн түүнчлэн байгаль орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн ажлын үр дүнгүүдэд үнэлгээ хийх шаардлагатай. Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг багасгах, арилгах арга хэмжээ, нөхөн сэргээлт хийх, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх хугацаа, шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгасан.

БОМТ боловсруулах, хэрэгжүүлэх үндэслэл: Олон улсад түгээмэл хэрэглэгддэг тодорхойлолтоор Байгаль орчны менежмент гэдэг нь аливаа байгууллагын байгаль орчны бодлогыг боловсруулах, хэрэгжүүлэх ба хэрэгжилтийн явц, үр дүнг хянах удирдлагын үйл ажиллагаа бөгөөд энэ нь Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө (БОМТ) –ний дагуу Байгаль орчны удирдлагын тогтолцоо (БОУТ) –гоор хэрэгжих учиртай. БОМТ гэдэг нь тодорхой газар нутгийн байгаль орчныг хамгаалж холбогдох хууль журмыг сахих зорилгоор хийгдэх ажил, арга хэмжээний төлөвлөгөө юм. MNS (ISO) 2006 стандартад зааснаар БОУТ гэдэг нь байгууллагын удирдлагын тогтолцооны нэг хэсэг бөгөөд тухайн байгууллагын байгаль орчны бодлогыг боловсруулах, хэрэгжүүлэх болон байгаль орчинтой холбоотой асуудлыг хариуцах үүрэгтэй.

2012 онд нэмэлт өөрчлөлт орсон Байгаль орчныг хамгаалах тухай Монгол Улсын хуулийн 31-р зүйлд зааснаар аливаа бохирдлын эх үүсвэр бүхий аж ахуйн нэгж, байгууллага нь БОМТ-ний хэрэгжилтийг хангах, өөрийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд ялгаруулах хатуу, шингэн, хийн хаягдлыг хянах ажлыг зохион байгуулж ажиллуулах дотоод хяналтын нэгжтэй байх (заалт 31.7), байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний зардлыг төсөвтөө тусган хэрэгжүүлэх (заалт 31.4), БОМТ-г хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын 50%-тай тэнцэх хэмжээний мөнгөн хөрөнгийг нөхөн сэргээлтийн тусгай дансанд төвлөрүүлэх (заалт 31.10, 31.11) зэрэг үүрэгтэй (МУ хууль, БОХ тухай, 2012).

БОМТ-ний бүрдэл хэсэг, агуулга: Байгаль орчны нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай Монгол Улсын хуулийн (МУ хууль, БОНБУ-ний тухай, 2012) 9 дүгээр зүйлд зааснаар БОМТ нь Байгаль хамгаалах төлөвлөгөө (БХТ), орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ)-өөс бүрдэнэ (заалт 9.5). БХТ-нд байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг багасгах, арилгах арга хэмжээ, дүйцүүлэн хамгаалал хийх, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх хугацаа, шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгана (заалт 9.6). ОХШХ-т төслийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчны төлөв байдалд үзүүлж байгаа өөрчлөлтийг хянах,

шинжилгээ хийх, үр дүнг тайлагнах, түүнийг хэрэгжүүлэх арга хэлбэр, шаардагдах хөрөнгө зардал, хугацааг тодорхойлон тусгана (заалт 9.7).

Хуульд БОМТ-ний хэрэгжилтэнд байгаль хамгаалагч, БО-ны улсын байцаагч, Засаг дарга, төрийн захиргааны төв байгууллага, БО-ны ТББ хяналт тавина гэж заасан байна. Үүн дээр тухайн газар нутагт гарч байгаа өөрчлөлтийг хамгийн сайн мэдэх нутгийн малчид, ард иргэд болон шинжлэх ухааны үндэслэлтэй үнэлгээ, дүгнэлт өгөх мэргэжлийн байгууллагын хяналт зайлшгүй байх ёстой гэж үзэн нэмж оруулсан.

Өнөөгийн байдлаар БОАЖ-ын сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29-ний өдрийн А/618 тоот тушаалаар БОМТ-г боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журмын дагуу хийж гүйцэтгэж байна.

Байгаль хамгаалах төлөвлөгөө:

- ✓ Төслийн гол болон болзошгүй нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ
- ✓ Уул уурхайн төслийн хаалтын үед авч хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ, хамрах хүрээ;
- ✓ БОМТ-г хэрэгжүүлэх хүний нөөц, БО-ны удирдлагын бүтэц зохион байгуулалт;
- ✓ БОМТ-ний хэрэгжилтийн явц, үр дүнг холбогдох төрийн байгууллага, олон нийтэд тайлагнах төлөвлөгөө;

Орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр:

- ✓ Нөлөөлөлд өртөж болзошгүй байгаль орчин, хүний эрүүл мэнд, нийгмийн төлөв байдлын суурь мэдээлэл ба төсөл хэрэгжсэнээр түүнд гарч болзошгүй тоон ба чанарын өөрчлөлт;
- ✓ Нөлөөллийг багасгах, арилгах, нөхөн сэргээх, хоргүйжүүлэх, саармагжуулах арга хэмжээний үр дүнг хэмжих тоон ба чанарын үзүүлэлтүүд;
- ✓ Төсөл хэрэгжүүлэгчийн мөрдөн ажиллах Монгол улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, Монгол улсын хууль тогтоомж, стандарт болон хэм хэмжээний үзүүлэлтүүд;
- ✓ Хяналт-шинжилгээ хийх шаардлагатай байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүд, сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, нөхөн сэргээх арга хэмжээнүүд, нөлөөллийг хэмжих хэмжигдэхүүн;
- ✓ Сорьц авах, хэмжилт хийх, түүнд дүн шинжилгээ хийх арга, байршил, хугацаа, давтамж;

БОМТ-ний бүтэц: БОМТ-ний бүрэлдэхүүнд 5 бүлэг, 7 ерөнхий хэсэгтэй.

1. Оршил
2. Төслийн товч танилцуулга
3. Төсөл хэрэгжиж буй нутгийн байгаль орчин, нийгэм-эдийн засгийн товч танилцуулга
4. Төслийн гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийн товч тодорхойлолт
5. Тухайн жилийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний гол зорилт, хамрах хүрээ
6. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө
7. Дүгнэлт

V ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

V.1 Сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Хүснэгт 3.

Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	2	3	4	6	7	8	
Агаарын чанар							
1	Агаарын бохирдлын эх үүсвэрүүд: Ил уурхай, уурхайн тээврийн зам, овоолго үүсгэх үйл ажиллагаа, хогийн цэг	Олборлолтын үед тоосжилт ихээр үүсэхээс сэргийлж тогтмол усалгаа хийх, салхи ихтэй үед тоос багасгах арга хэмжээ авах	Тээврийн зам	-	Усны төлбөрт орсон	Тогтмол	-Агаарын ба агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль, -MNS 0017-2-3-16:1998 (хүн ам суурьшсан хэсгүүдэд) Бензин хөдөлгүүрт MNS 5013:2003 Дизель хөдөлгүүрт MNS 5014:2003
2		Засгийн газрын 2018 оны 379 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Тусгай зориулалттай авто зам, замын байгууламж барих, ашиглах журам”-ын хэрэгжилтийг хангаж ажиллах	Тээврийн зам		Дотоод төлөвлөлтөөр		-Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль,
3		Зам арчилгааны зардал	Тэврийн зам	төг	500,000.0	Жил бүр	
4		Агаарын тоосны (TSP, PM ₁₀ , PM _{2.5}) шинжилгээ мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	Уурхайн ойр орчим		ОХШХ-т тусгагдсан	Жилд 2 удаа	
5		Жилд нэг удаа хүнд машин механизмуудыг техникийн үзлэгт оруулах, засвар үйлчилгээг тогтмол хийх	Хүнд машин, техникүүд	төг	300,000.0	2024 онд	
6		Хог хаягдлын цэг болон бие засах газар түүний ойр орчимд тогтмол ариутгал хийж байх	Хог хаягдлын цэг	төг	100,000.0	Жилд 2 удаа	
Гадаргын ба газрын доорхи усны нөөц							
7	Гүний усны нөөцөд нөлөөлөх эсэх. Хөрсний усыг бохирдуулахгүй байх	Усыг хэмнэлттэй ашиглах, усыг дахин ашиглах	-	-	Дотоод зардал	Үйл ажиллагааны туршид	-Ус ашигласны төлбөр (2013 оны 327-р тогтоол) -Усны тухай хууль, -“Газар доорх усыг бохирдлоос хамгаалах” MNS 3342:1982
8	Хүнд даацын машин механизмууд олон салаа зам гаргаж хөрс болон ургамлыг гэмтээх	Тээврийн хэрэгсэлийг маршрутын бус замаар явуулахыг хориглосон таних тэмдэг бүхий самбаруудыг байрлуулах, сайжруулах.	-	төг	100,000.0	Жил болгон /эвдэрсэн тохиолдолд засварлана/	“Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрсийг хуулах техникийн шаардлага” MNS5916 :2008 Шинжилгээнд дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд: MNS3298-91, Хөрс-агрохимийн үзүүлэлтүүдийг тодорхойлох: MNS3310-918,
9	Шатах тослох материалаар дамжин ургамал, хөрсөн бүрхэвч бохирдох	Шатах тослох материалын хадгалалтанд хяналт тавьж ажиллах, шатах тослох материал алдагдсан тохиолдолд цаг тухай бүрт нь саармагжуулах арга хэмжээ авах	ШТМ	-	Дотоод зардал	тогтмол	

10	Машин техникийн засвар үйлчилгээ бусад үйл ажиллагаанаас хөрс бохирдуулах	Засвар үйлчилгээ хийхэд хөрсийг нефтийн бүтээгдэхүүнээр бохирдуулахгүй байх нөхцөл бүрдүүлэх бохирдсон хөрсийг тухай бүр хуулж цэвэрлэж шинэ хөрсөөр сэлбэх	-	-	Дотоод зардал	Жил бүр	Хөрсний чанар. Хөрс бохирдуулагч бодисын ЗДХ: MNS5850-2008
11	Хөрсний бүтэц бүрэлдэхүүн өөрчлөгдөх	Уулын ажлыг зөвхөн уулын ажлын төлөвлөгөөний дагуу хийж гүйцэтгэх	Уурхайн талбайд	-	-	Тогтмол	
12	Уул уурхайн үйл ажиллагаанаас өнгөн хөрс эвдрэх, доройтох	Өнгөн хөрсийг 0.2 см зузаантай хуулах, овоолго хийх	Уурхайн ухаш, овоолгын талбай	-	Дотоод зардал	Үйл ажиллагааны туршид	
Ургамлан нөмрөг							
13	Ургамлын биомассд нөлөөлөх эсэх	Тоос үүсэх талбайг услах	Уурхайн зам		Усалгааны зардалд орсон	Байнга	2007 оны 11 дүгээр сарын 15-ны өдрийн ургамал хамгааллын тухай 1995 оны 4 дүгээр сарын 11-ны өдрийн байгалийн ургамлын тухай хууль
Усны нөөц, чанар							
14	-Ундны усыг зориулалтын саванд хадгалаагүйгээс ус бохирдох, хүний биед муугаар нөлөөлөх,	Ахуйн бохир усыг ил задгай асгахгүй байх, орчны бохирдол үүсэхээс сэргийлж хуримтлуулах, тогтмол зайлуулах	Бохир ус		Дотоод зардал	Үйл ажиллагааны явцад тогтмол	-Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Усны тухай хууль /Ерөнхий сайдын захирамжийг мөрдлөг болгох / -Ус ашигласны төлбөр (2009 оны 351-р тогтоол)
15	-Бохир усыг ил задгай асгаснаас үүдэн орчны бохирдол үүсэх.	Шатах тослох материал алдагдах үед урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах	ШТМ		Дотоод зардал	Тогтмол	
Нийт				төг	1,000,000.0		

V.2 Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө

Төслийн ТЭЗҮ тусгасны дагуу ашиглалтын хугацаанд 6 дахь жил хүртэл нөхөн сэргээлтийн ажил хийгдэхгүй гэж, уулын ажлын төлөвлөгөөнд тусгагдаагүй тус 2024 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд тус төсөлд нөхөн сэргээлтийн ажлыг төлөвлөөгүй болно.

V.3 Тэрбум мод төслийн хүрээнд

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 2021 оны 10-р сарын 04-ны өдрийн А/58 зарлигт зааснаар тэрбум мод тарих үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд “Бодь-Ар” ХХК нь өмнөх жилд тарьсан 500 ш модыг арчлах, услахын зэрэгцээ нэмэлтээр 200 ш мод тарьж ургуулах, арчлах ажлыг хийхээр төлөвлөсөн.

Хүснэгт 4. Мод тарьж ургуулах

№	Хийгдэх ажил	Тоо хэмжээ	Төсөвт өртөг
1	Голтбор, гүйлс, агч, болон жимсний мод шинээр тарьж ургуулах	200 ш	1,000,000.0
2	Тарьсан модны арчилгаа, услагаа	700 ш	500,000.0
Нийт			1,500,000.0

V.4 Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Хүснэгт 5. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	6	7	8
1.	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг хэрэгжүүлсний үр дүнд тухайн газрын биологийн олон янз байдал хэвийн нөхцөлөөс илүүтэй сайжирсан байх ёстой байдаг.	Техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн 1 га талбайд биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг хийж гүйцэтгэнэ.	1 га		3,000,000.0	2024 онд	МУ-ын хууль дүрэм журмын дагуу
Нийт					3,000,000.0		

V.5 Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө

“Авхайн булаг” элс-хайрганы ордын талбайд болон түүний ойр орчмын нөлөөллийн бүсэд айл өрх байхгүй учир нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээ шаардлагагүй.

V.6 Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Тус ордын талбайд болон түүний ойр орчмын нөлөөллийн бүсэд түүх, соёлын дурсгалт зүйлс илрээгүй байна. Хэрэв уурхайн эдэлбэр газарт түүх соёлын дурсгалын зүйлс, археологи, палентлогийн олдвор илэрсэн тохиолдолд дүүрэг, хорооны захиргаанд болон мэргэжлийн байгуулагуудад мэдэгдэж зохих судалгаа, шинжилгээ хийлгэн дүгнэлт гаргуулах шаардлагатай.

V.7 Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

Хүснэгт 6. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

№	Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	5	6	7
1.	Болзошгүй аюул, осол, саатал, техник	Тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн аюулгүй байдлыг тогтмол шалгах, хянах	Тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж	Дотоод зардал	Үйл ажиллагааны туршид	-Гамшгаас хамгаалах тухай
2.	технологийн шугам сүлжээний гэмтэл, галын гэнэтийн аюул үүсэх	Жил бүр мэргэжилтний тусламжтайгаар хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны сургалт зохион байгуулах	Уурхайн ажилчид	Дотоод зардал	Жил бүр	2003 (сүүлийн нэмэлт өөрчлөлт 2012 оны 5 сарын 17)
3.		Ажиллагсдыг хөдөлмөр хамгааллын хувцас хэрэгслээр бүрэн хангаж ажиллуулах	Уурхайн ажилчид	Дотоод зардал	Жил бүр	
4.		Ажилчдыг ээлжинд гарахын өмнө аюулгүй ажиллагааны зааварчилгаа өгөх	Уурхайн ажилчид	Дотоод зардал	Тогтмол	-MNS6010-2009 Гамшгийн
5.		Ажилчдыг нарийн мэргэжлийн эмчийн үзлэгт хамруулах	Уурхайн ажилчид	Дотоод зардал	Жилд 1 удаа	холбогдолтой нэр

6	Галын дохиоллын систем суурилуулах, гал унтраах хэрэгслийг зохих газруудад байрлуулах	Уурхайд	500,000.0	2024 онд	томьёо, тодорхой-лолт, ерөнхий ангилал
7	Хүчтэй салхи шуурганы үед уурхайн ажлыг түр зогсоох	Уурхайн удирдлага	Дотоод зардал	Эвдэрсэн тохиолдолд засаж сайжруулах	
8	Уурхайн орчимд үерийн уснаас хамгаалах суваг, шуудуу, хамгаалах далан хаалт байгуулах	Уурхай орчимд	Дотоод зардал	Уурхайн үйл ажиллагаа эхлэхийн өмнө	
Нийт			500,000.0		

V.8 Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

“Бодь Ар” ХХК нь Архангай аймгийн “Хот тохижилт” үйлчилгээний газартай “Хуурай хог хаягдлыг цэвэрлэн зайлуулах болон үйлчилгээний үнэ төлбөрийг төвлөрүүлэх талаар аж ахуйн нэгж, байгууллагатай хамтран ажиллах гэрээ” байгуулсан бөгөөд гэрээний үүргийн дагуу “Хот тохижилт” үйлчилгээний газраас хог хаягдлын менежментийг хэрэгжүүлж, компаний зүгээс хяналт тавьж ажилладаг

Хүснэгт 7. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

№	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Нэгжийн зардал, төг, улирал	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7
1.	Ахуйн	Ахуйн хог хаягдлаа орон нутагтай гэрээ байгуулан тээвэрлүүлэх	Уурхайн талбайн	75,000.0	300,000.0	Гэрээнд тусгагдсан	-Хог хаягдлын тухай хууль
2.		Хатуу хог хаягдлын цэгийн гадна талд болон бусад орчинд хог алдагдахаас сэргийлэн хашааг тохижуулах		-	Дотоод зардал	Үйл ажиллагааны явцад тогтмол	
Нийт				300,000.0			

V.9 Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ) нь “Бодь ар” ХХК-иас явуулж байгаа үйл ажиллагаа, хэрэгжүүлж байгаа төсөл нь байгаль орчин, хүний амьдрах орчинд хэрхэн нөлөөлж байгаа, үзүүлж буй нөлөөлөл нь зөвшөөрөгдөх хязгаарт байгаа эсэхийг хянах үзүүлэлтүүдийг тодорхойлж, хэмжих, шинжлэх арга, стандарт, хяналт хийх байршил, давтамж зэргийг бүхэлд нь тусгасан нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний нэг чухал баримт бичиг юм.

Уг ордын үйл ажиллагааны явцад БОННУ-ий тайлан, БОХТ-д тусгасан болзошгүй болон гол сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ, тухайн орчинд төслийн үйл ажиллагаанаас шалтгаалан гарсан өөрчлөлтүүдийг тодорхойлох, хянах зорилгоор тогтмол дээжлэлт, сорьц авч байх үзүүлэлтүүд, түүний тодорхойлолт, хуваарь баримтлах стандарт, аргачлал, зардлыг тодорхойлон орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгав.

Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай Монгол Улсын хуулиудын дагуу “Бодь ар” ХХК нь батлагдсан арга, аргачлалаар, итгэмжлэгдсэн тоног төхөөрөмжөөр байгаль орчны хяналт шинжилгээний ажлыг явуулах шаардлагатай. Тухайн жилд хийсэн хяналт шинжилгээний үр дүнгүүдийг жил бүрийн 12 дугаар сарын 1-ний дотор холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллага (Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын яам)-д хүргүүлэн хянуулж, дараа оныхоо төлөвлөгөөг батлуулж ажиллах ёстой.

Хүснэгт 8. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

№2	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
	1	2	3	4	5	6	7	8
Агаар								
1.	Агаарын тоосны (TSP,PM10,PM2.5) шинжилгээ мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	Уурхайн карьерийн гадна талаас зонхилох салхины чиглэлийн дагуу	Жилд 2 удаа	3 цэгээс дулаан улиралд 2 удаа	60,000.0	360,000.0	Цаг уур орчны шинжилгээний газрын байгаль орчны хэмжилзүйн төв лаборатори	- Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль -MNS 4585:2007 Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага - MNS 0017-2-3-16:1988. Агаар мандал. Хот суурингийн агаарын бохирдлын шинжилгээ - MNS 5061:2001. Нүүрсхүчлийн хий.CO2 тодорхойлох эзлэхүүний арга
2	Дуу чимээ	Уурхай орчим	Жилд 1 удаа	1 цэг	30,000.0	30,000.0		
Хөрс								
3	Хөрсний химийн үзүүлэлт (pH, EC2.5 dS/m, P2O5, K2O, CaCO3)	Бутлуур, дотоод тээвэрлэлтийн замаас, ил уурхай	Жилд 2 удаа	Сонгосон цэгүүдэд дулаан улиралд 2 удаа	45,000.0	90,000.0	ШУА, Газарзүй-Геозкологийн хүрээлэн, хөрсний шинжилгээний лаборатори	-MNS 3473:1983 Газар. Газрын эдэлбэр. Газар ашиглалт. -MNS 3985: 87. Хөрсний ариун цэврийн байдлын үзүүлэлтийн нэр, төрөл -MNS 3310:91. Хөрсний агрохимийн үзүүлэлтийг тодорхойлох
4	Хөрсний хүнд металлын бохирдол тодорхойлох (Cr, Cd, Pb, Ni, Co)	Шатах тослох материалын агуулах, бохирдсон байж болох цэгүүдэс дээж авах	Жилд 1 удаа	Сонгосон цэгүүдэд дулаан улиралд 2 удаа	45,000.0	45,000.0		
Ус								
5	Усны химийн шинжилгээ (pH, EC, TDS) нийт шүлтлэг, хатуулгын хэмжээ (CaCO3)	Ахуйн хэрэглээний уснаас	Жилд 2 удаа	Ундны усны эх үүсвэрээс жилд 2 удаа	45,000.0	90,000.0	ШУА, Газарзүй-Геозкологийн хүрээлэн, усны шинжилгээний лаборатори	- MNS 0900:1992. Ундны ус, ундны усны хяналт шинжилгээ - MNS 3935:1986. Ундны ус хяналт шинжилгээнд тавих ерөнхий шаардлага - MNS 3934:1986 Ундны болон үйлдвэрийн ус-химийн шинжилгээ хийх-дээж авах, хадгалах, зөөвөрлөх - MNS4432:1997 Ундны ус. Өнгийг тодорхойлох арга.
Нийт						615,000.0		

V.10 Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

“Бодь ар” ХХК-ийн Байгаль орчны мэргэжилтэн нь байгаль орчны асуудлыг хариуцан ажиллаж, БОХТ, БОХШХ-ийг хэрэгжүүлж, хэрэгжилтийн үр дүн, тайланг компаний удирдлага, байгаль орчныг хариуцсан бүх шатны төр, захиргааны байгууллагын өмнө хариуцан ажиллах үүрэг хүлээнэ.

Хүснэгт 9. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ	Урьдчилан тооцсон төсөв	Хэрэгжүүлэх хуваарь	Хариуцсан албан тушаалтан	Баримтлах стандарт ба аргачлал, тайлбар
1	2	3	4	5	6	
1.	Байгаль орчны удирдлага зохион байгуулалтын арга хэлбэрийг үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлэх чиглэлээр үүрэг хариуцлагын дотоод журам тогтоож мөрдөх	Уурхайн ажилчид	Дотоод зардал	Байнга	“Бодь ар” ХХК	-MNS 5002 2000: Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй
2.	Ажилчдад хөдөлмөр хамгаалал аюулгүй ажиллагааны талаар сургалтыг мэргэжлийн байгууллага хүмүүстэй хамтран зохион байгуулах	Уурхайн ажилчид	Дотоод зардал	Жил бүр	“Бодь ар” ХХК	
3.	Байгаль орчныг хамгаалах талаар сургалтыг жилд нэг удаа зохион байгуулах, холбогдох байгаль хамгаалагч нартай харилцан холбоотой ажиллах	Уурхайн ажилчид	Дотоод зардал	Жил бүр	“Бодь ар” ХХК	
4.	Байгаль хамгаалахад орон нутгийн иргэдийн оролцоог идэвхижүүлэх уулзалт зөвлөгөөг жил бүр зохион байгуулах тэдний санал зөвлөмжийг БОХТ-г хэрэгжүүлэх ажилд тусгах	Олон нийт	Дотоод зардал	Жил бүр	“Бодь ар” ХХК	
5.	Байгаль орчны төлөвлөгөөт аудитыг мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагаар хийлгүүлэх	Элс-хайрганы орд	2,000,000	2 жилд нэг удаа	“Бодь ар” ХХК	
6.	Газрын чанарын хянан баталгааг мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагаар хийлгүүлэх	Элс-хайрганы орд	Мэргэжлийн байгууллагатай гэрээ байгуулах	5 жилд нэг удаа	“Бодь ар” ХХК	
7.	Ажилчидыг хувцас хэрэгслээр хангах	Уурхайн ажилчид	Дотоод зардал	Жил бүр	“Бодь ар” ХХК	
Нийт			2,000,000.0			

V.11 Тухайн жилийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах шатанд олон нийтийн оролцоо, тэр дундаа төслийн сөрөг нөлөөлөлд өртөж болзошгүй нутгийн иргэд, орон нутгийн байгууллагын оролцоог нэмэгдүүлэх, хууль тогтоомжид заасан хүрээнд тэдэнд аль болох ойлгомжтой бөгөөд үнэн зөв, бодит мэдээллийг өгч, зөрчигдөж болзошгүй эрхээ хамгаалах санал бодлыг судлан тусгах нь энэ шатны ажлын гол зорилт юм.

Хүснэгт 10. БОМТ-ний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь

№	БОХТ-ний биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
	1	2	3	4	5	6	7
4.	Архангай аймаг, Булган сум, Баянбулаг багийн ИНХ	Уулзалт, санал асуулга	БОМТ болон хяналт, шинжилгээний гүйцэтгэлийг тайлагнах	11-р сар	Дотоод төлөвлөлтөөр	“Бодь ар” ХХК	Архангай аймийн Булган сум
5.	БОАЖЯ-ны ХБОБНУГ-т	Тайлангийн эх хувь, албан бичиг	Тайланг хүлээн авсан актыг хүргүүлэх	12-р сар	Дотоод төлөвлөлтөөр	“Бодь ар” ХХК	-
6.	Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, орон нутгийн байцаагч, Бүх шатны засаг дарга, байгаль орчны төрийн бус байгууллага	Танилцуулж тайлагнах	Тухайн жилийн БОМТ-ий хэрэгжилтийн талаар	Хагас жил тутам буюу 6, 11 сард	Дотоод төлөвлөлтөөр	“Бодь ар” ХХК	Засаг даргын тамгын газар

V.12 Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал

Хүснэгт 11. Тухайн жилийн БОМТ-ний нийт зардал

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Нийт зардал, төгрөг
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	1,000,000.0
2	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	3,000,000.0
3	Тэрбум мод төслийн хүрээнд	1,500,000.0
3	Осол эрсдлийн менежментийн төлөвлөгөө	500,000.0
4	Химийн бодисын менежментийн төлөвлөгөө	Үйл ажиллагааны зардал
5	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	300,000.0
6	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	615,000.0
7	БОМТ-г хэрэгжүүлэх тухайн жилийн удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	2,000,000.0
8	БОМТ-ний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах төлөвлөгөө	Үйл ажиллагааны зардал
Нийт		8,915,000.0

“Бодь ар” ХХК-ний “Авхайн булаг” элс-хайрганы ордын байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд 2024 онд нийт 8.915 сая төгрөгийг зарцуулахаар төлөвлөв.

ДҮГНЭЛТ

“Бодь ар” ХХК-ний байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулахад дараах дүгнэлтэнд хүрлээ.

Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, Байгаль орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг мөрдлөг болгон цаг хугацаанд нь хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

“Авхайн булаг” элс-хайрганы ордын үйл ажиллагааны явцад хөрс хамгийн ихээр элэгдэл эвдрэлд орох учир нөхөн сэргээлт хийх зайлшгүй шаардлагатай.

2024 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд нийт 8,915,000 төгрөг гарахаар тооцоолсноос 50% –ийг нь Байгаль орчин, нөхөн сэргээх санд байршуулах зайлшгүй шаардлагатай.

Энэхүү байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний арга хэмжээнүүдийг цаг тухайд бүрт мөрдлөг болгож, хэрэгжүүлсэн нөхцөлд энэхүү төслийг цаашид үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх бүрэн боломжтойгоос гадна шинээр ажлын байр нэмэгдэх, орон нутагт их хэмжээний хөрөнгө оруулалт хийгдэх төлөвлөгөөтэй байна.

АШИГЛАСАН ХЭВЛЭЛ

1. Монгол Улсын Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, 1995 он
2. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль, 1998 он
3. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний аргачилсан заавар УБ 2010.
4. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын салбарын стандартуудын эмхтгэл УБ 2010.
5. “БОМТ боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам” Сайдын тоот тушаал, 2019 он
6. Архангай аймгийн Булган сумын нутагт орших “Авхайн булаг” элс хайрганы ордыг ил аргаар ашиглах төслийн Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний тайлан, 2023 он
7. Архангай аймгийн Булган сумын нутагт орших “Авхайн булаг” элс хайрганы ордыг ашиглах ТЭЗҮ 2022 он
8. <http://www.legalinfo.mn>